

Nr 885

Av herr **Wedén m. fl.**, om en allmän sysselsättningsförsäkring.

(Lika lydande med motion nr 681 i Första kammaren)

De snabba förändringarna i näringslivet har på ett påtagligt sätt aktualiserat behovet av trygghet i sysselsättningen. Vi fäster stor vikt vid att rätten till arbete tryggas. Dessutom bör ansträngningar göras för att ge människor en rimlig inkomstrygghet vid arbetslöshet. Den viktigaste uppgiften för att garantera trygghet i arbetet är att föra en sådan ekonomisk politik att företagens livskraft stärks och sysselsättningen kontinuerligt hålls på en hög nivå. Av stor betydelse för den enskildes trygghet i en tid av snabba strukturella förändringar blir därvid den aktiva och rörlighetsstimulerande arbetsmarknads- och lokaliseringpolitiken.

Allt högre krav ställs i dag på vad som kan betraktas som full sysselsättning. En stegrad ambitionsnivå och en lång period av full sysselsättning har gjort, att arbetsmarknadspolitiken under senare tid huvudsakligen koncentrerats på att bekämpa de rester av arbetslöshet, som på grund av geografiska och yrkesmässiga skillnader i arbetstillgång består även i ett samhälle med full sysselsättning. Omskolningsverksamhet och en rad åtgärder avsedda att stimulera arbetskraftens geografiska rörlighet är centrala inslag i den moderna arbetsmarknadspolitiken. I denna utveckling har vi från liberalt håll aktivt medverkat.

Utvecklingen i Sverige den senaste tiden med kraftigt stegrad arbetslöshet beror delvis på en internationell konjunkturavmattning. De negativa verkningar vi erfar på grund av en svag konjunktur i vissa viktiga OECD-länder — främst i Västtyskland — har kraftigt förstärkts genom den ekonomiska politik den svenska regeringen fört. Det är främst regeringens oförmåga att genom en kraftfull stabiliseringspolitik och genom en samlad produktionsstimulerande skattereform komma till rätta med kostnadsstegringar och sjunkande lönsamhet, som skapat stora svårigheter för en betydande del av vårt näringsliv. För arbetskraften har verkningarna av denna politik lett till en markant stigande arbetslöshet trots stora arbetsmarknadspolitiska insatser.

Arbetsmarknadspolitiken har förvisso utvecklats, förfinats och getts ökade resurser under de senaste åren. Målet måste givetvis vara att via åtgärder av detta slag ge dem som friställs arbete. De medel, som garanterar människornas grundtrygghet vid en mer omfattande arbetslöshet, är emellertid fortfarande otillräckliga. Visserligen har ett par bidragsformer av engångskaraktär införts under senare år,

nämligen permitteringslön och avgångsvederlag, men för många människor är stödet vid arbetslöshet alltför en i stort sett olöst trygghetsfråga.

För många innebär anslutningen till en frivillig arbetslöshetskassa en acceptabel garanti för en grundläggande inkomstrygghet vid arbetslöshet. De frivilliga kassorna har också gjort mycket värdefulla insatser och har haft stor betydelse för att skapa ökad trygghet på arbetsmarknaden. Mindre än hälften av arbetskraften är emellertid ansluten till någon arbetslöshetskassa. Enligt 1960 års arbetslöshetsförsäkringsutredning (SOU 1963:40) uppgick de oförsäkrade arbetstagarna till cirka 1,4 miljon. Andelen försäkrade inom olika näringsgrenar varierar betydligt. Högst ligger byggnadsområdet och industrin med 86 resp. 77 procent. Handeln samt jordbruk och skogsbruk kommer betydligt lägre med 33 resp. 27 procent. Lägst kommer tjänster med blott 6 procent.

En betydande del av de icke försäkrade är fackligt organiserade som inom sina områden inte har tillgång till någon kassa. Huvudsakligen är det fråga om personer som är anställda inom statlig och kommunal verksamhet och som inom sina områden på grund av ringa arbetslöshetsrisk inte har bildat några kassor. Även inom områden med kassor finns emellertid ett stort antal fackligt organiserade arbetstagare som är oförsäkrade. Detta sammanhänger med undantagsbestämmelser för äldre, deltidsarbetande m. fl. En annan kategori som är oförsäkrad är självständiga företagare, bortsett från fiskare. Det finns också tyvärr åtskilliga fackligt oorganiserade arbetstagare, vilka praktiskt taget aldrig är anslutna till någon kassa.

En sista stor grupp oförsäkrade utgörs av ungdomar som just slutat skolan och andra, som söker arbete utan att tidigare ha haft anställning. Även om åtskilliga av de oförsäkrade har — eller åtminstone hittills har haft — ringa arbetslöshetsrisk är läget otillfredsställande. Framför allt har arbetslöshetsriskerna för en del grupper, som tidigare ansetts befinna sig utom farozonen, blivit mer uppmärksammade. En i sammanhanget väsentlig trend är den ökade inriktningen på rationalisering även inom tjänstemannaområdet och administrationen. Arbetslösheten har under senare tid ökat snabbast inom vissa större tjänstemannaområden. Otryggheten måste också bedömas som väsentligt större nu än tidigare för stora kategorier rörelseidkare inom handel, hantverk, industri och jordbruk.

Det enda som kan garantera alla människor inkomstrygghet vid arbetslöshet är en allmän sysselsättningsförsäkring. På tre områden har inkomstotryggheten förr känts särskilt stor för människor. Det gäller vad som händer med inkomsten vid sjukdom, ålderdom och arbetslöshet. På de första två områdena har frågan om inkomstrygghet lösts på det enda tillfredsställande sättet: genom en obligatorisk försäkring, som i princip omfattar alla. Tiden är nu mogen att undersöka vägarna att lösa den återstående stora trygghetsfrågan på motsvarande sätt.

Enligt vår mening finns det inga bärande skäl att nu tveka inför uppgiften att utforma och genomföra en sådan försäkring. Den nu pågående KSA-utredningen, som bl. a. har att syssla med detta stora problem, bör därför erhålla tilläggsdirektiv att koncentrera sig på förslag härtill. För vår del vill vi som vägledande för detta

arbete ange några riktlinjer. Vi är samtidigt medvetna om att dessa på nuvarande stadium inte kan vara uttömmande.

1) Ett obligatoriskt system får ej medföra risk för försämring av nuvarande försäkringsersättning för någon grupp.

2) Organisationen av systemet bör bygga på hittills vunna erfarenheter av den nu tillämpade ordningen.

3) En riskutjämning mellan olika sysselsättningsområden bör i solidaritetens intresse eftersträvas.

4) Ersättning från försäkring bör kunna utgå inte endast till den som friställts från tidigare arbete utan även till icke tidigare yrkesverksamma som arbetsförmedlingen misslyckats med att bereda anställning.

5) Fördelningen av kostnaderna bör övervägas i samråd med arbetsmarknadens parter. Det allmänna måste vara berett att lämna ett väsentligt större bidrag än hittills, inte minst i riskutjämnande syfte.

Det är givet att man mot bakgrund av dessa riktlinjer kan tänka sig olika system för en allmän sysselsättningsförsäkring. Vi vill i denna motion närmare peka på två huvudalternativ som i första hand bör övervägas.

En möjlighet som bör prövas är en samordning med den allmänna försäkringen. Man bör härvid utgå från bl. a. följande premisser. Försäkringssystemet bör liksom hittills innehålla en viss differentiering i förhållande till inkomst, d. v. s. ge en med inkomstbortfallet varierande kompensation.

Genom anknytningen till den allmänna försäkringen kan man på ett naturligt sätt konstruera system som bygger på inkomstbortfallsprincipen och som tar hänsyn till här framförda synpunkter. Man vinner också en ökad samordning inom socialförsäkringssystemet i dess helhet. Brister i samordningen medför ett flertal negativa effekter. Ett stort antal individer måste i samband med förändrade förhållanden slussas mellan de olika socialförsäkringarna. Ju större skillnaden är mellan dessa i fråga om allmän uppbyggnad, förmåner m. m., desto fler och mer komplicerade blir samordningsreglerna, och desto mer arbetsinsatser, tid och pengar krävs för att klara administrationen.

En annan möjlighet som likaledes bör undersökas är en kombination av en obligatorisk grundförsäkring och en frivillig tilläggförsäkring. Därmed skulle också på ett naturligt sätt kunna skapas former för samverkan mellan det allmänna försäkringssystemet och de nuvarande frivilliga kassorna. Också på detta sätt skulle man kunna tillgodose inkomstbortfallsprincipen, och kompensationsfrågorna för redan försäkrade grupper skulle kunna ges en tillfredsställande lösning. Även sett från finansieringssynpunkt torde ett sådant system vara fullt acceptabelt. De administrativa formerna måste närmare övervägas, varvid man även i detta fall bör eftersträva en samordning med den allmänna försäkringen. En nackdel med detta system är emellertid att tilläggförsäkringen är beroende av individens frivilliga åtagande med risk för att stora delar av arbetskraften ställer sig utanför detta trygghetsskydd.

En hög framstegstakt förutsätter omfattande och ofta snabba förändringar i nä-

ringslivet och på arbetsmarknaden — rationaliseringar, företagsnedläggningar, driftinskränkningar, omlokaliseringar etc. Det är ett primärt rättvisekrav att samhället solidariskt medverkar till att lösa de trygghetsproblem som därvid kan uppstå för de enskilda individerna. Medborgarna i vårt land har i regel inrättat sin tillvaro med utgångspunkt från en viss inkomstnivå. Stora och plötsliga förändringar kan ofta få svåra verkningar för individen och hans familj. Genom inkomstbortfallsprincipens etablering i socialförsäkringssystemet har samhället sökt mildra dessa. En allmän sysselsättningsförsäkring skulle medföra att en betydande brist i detta trygghetssystem eliminerades. Det framstår därför som en mycket angelägen uppgift att snabbt utarbeta förslag till ett sådant försäkringssystem.

Med stöd av vad som ovan anförts hemställas,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utfärdande av tilläggsdirektiv till KSA-utredningen med innehåll att utredningens uppgift skall vara att framlägga förslag till en allmän sysselsättningsförsäkring samt att arbetet på detta skall bedrivas med största skyndsamhet.

Stockholm den 26 januari 1968

Sven Wedén (fp)

Henning Gustafsson (fp)

Ingemar Mundebo (fp)

Sven Gustafson (fp)
i Göteborg

Cecilia Nettelbrandt (fp)

Bertil Ohlin (fp)

Daniel Wiklund (fp)
i Stockholm
